

TALABALARNING INNOVATSION-IJODIY KOMPETENSIYA RIVOJLANTIRISH TUSHUNCHASI, MAZMUNI VA ULARNING MALAKASIGA QO'YILGAN TALABLAR

Sariboyev Nurali Abdunazarovich

Guliston davlat pedagogika instituti
pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19345473>

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalarning innovatsion-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirish muammosi oliy ta'limning zamonaviy talablari nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi.

Tadqiqotning dolzarbligi oliy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning kuchayishi, ta'lim jarayonining raqamlashtirilishi, mustaqil fikrlash, muammoni yangicha qo'yish va amaliy yechim ishlab chiqishga qodir mutaxassislarni tayyorlash ehtiyoji bilan belgilanadi.

Kalit so'zlar: innovatsion kompetensiya, ijodiy kompetensiya, innovatsion-ijodiy kompetensiya, talaba, oliy ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, kasbiy malaka.

KIRISH

Bugungi oliy ta'lim tizimi bitiruvchidan faqat nazariy bilimlar yig'indisini emas, balki murakkab vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish, yangi g'oya ishlab chiqish, mavjud tajribani tanqidiy tahlil qilish va uni amaliy faoliyatga moslashtirish qobiliyatini ham talab qilmoqda.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ta'limning asosiy maqsadi shaxsning intellektual, ma'naviy va kasbiy rivojlanishini ta'minlash bilan bog'langan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida oliy ta'limning ustuvor vazifalari qatorida raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, ta'lim jarayoniga innovatsiyalarni joriy etish va talabalar mustaqilligini kuchaytirish alohida belgilangan [1], [2].

Shu sababli talabaning innovatsion-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirish masalasi tor metodik muammo emas, balki oliy ta'lim mazmunini yangilash bilan bevosita bog'liq strategik yo'nalish sifatida ko'rilishi lozim.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Innovatsion-ijodiy kompetensiya tushunchasi pedagogik nuqtayi nazardan ikki semantik qatlamning birligidan tarkib topadi. "Innovatsion" komponent faoliyatga yangilik kiritish, mavjud usul va vositalarni takomillashtirish, yangicha yechimlarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etish qobiliyatini anglatadi. "Ijodiy" komponent esa tasavvur, originallik, g'oyalar xilma-xilligi, muammoga standart bo'lmagan yondashuv va intellektual mustaqillik bilan bog'liq. Tahliliy jihatdan qaraganda, innovatsionlik ijodkorlikning amaliy, funksional va natijaviy shakli sifatida namoyon bo'ladi.

Demak, innovatsion-ijodiy kompetensiya talabaning yangi g'oyani faqat o'ylab topishi emas, uni ilmiy asoslash, modellashtirish, sinab ko'rish, muayyan kasbiy vazifaga moslashtirish va samaradorligini baholash imkonini beruvchi integral sifatdir. Shuning uchun mazkur kompetensiya alohida bir fan doirasida emas, balki butun ta'lim jarayonining mazmuni, metodlari va baholash tizimida uzviy shakllanishi zarur. Kompetensiyaga oid zamonaviy yondashuvlar ham ta'lim natijasini reproduktiv o'zlashtirish emas, balki faoliyatga tayyorlik sifatida tushuntiradi [3], [4].

NATIJALAR

Mazkur kompetensiyaning mazmuni bir necha tarkibiy qismlar orqali namoyon bo'ladi.

Birinchisi, kognitiv komponent bo'lib, u talabning innovatsion fikrlash, tizimli tahlil, muammoli vaziyatni anglash va nazariy bilimlarni yangi kontekstda qo'llay olish salohiyatini ifodalaydi. Ikkinchisi, operatsion-faoliyat komponenti bo'lib, bunda talaba loyiha tuzish, tajriba o'tkazish, muqobil variantlarni ishlab chiqish, texnologik yechimlarni tanlash va natijani amaliyotga joriy etish kabi amaliy harakatlarni bajara olishi kerak. Uchinchisi, motivatsion-qadriyat komponenti hisoblanadi; u yangilikka ochiqlik, izlanishga ehtiyoj, bilimni yangilashga ichki ehtiyoj, tavakkalni ilmiy asosda boshqara olish va professional o'sishga intilish bilan tavsiflanadi. To'rtinchisi, reflektiv-baholash komponentidir. Bunda talaba o'z faoliyatining kuchli va zaif tomonlarini ko'ra olishi, xatoni resurs sifatida tahlil qilishi, natija va jarayonni mezonlar asosida baholashi zarur.

Beshinchisi, kommunikativ komponent bo'lib, innovatsion g'oyani asoslash, himoya qilish, jamoada ishlash, bahs olib borish va akademik muloqot madaniyatiga amal qilishni o'z ichiga oladi.

Pedagogik texnologiyalar haqidagi manbalarda ham mazkur elementlarning o'quv faoliyatini samarali tashkil etishdagi ahamiyati qayd etiladi [5].

Talabning innovatsion-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirish masalasi uning malakasiga qo'yilgan talablar bilan uzviy bog'liq. Oliy ta'limdagi malaka talablari shaxsning o'z mutaxassisligi doirasida bilimli bo'lishi bilangina cheklanmaydi; ular kasbiy faoliyatda moslashuvchanlik, tashabbuskorlik, texnologik savodxonlik, ilmiy-axborot bilan ishlash malakasi, jamoada samarali muloqot va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini ham nazarda tutadi. Davlat ta'lim standartlari va malaka talablari bo'yicha ishlab chiqiladigan o'quv reja va dasturlar talabalarda bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarning to'liq shakllanishini ta'minlashi lozimligi amaldagi me'yoriy asoslarda qayd etilgan [1], [2].

Bu jihat innovatsion-ijodiy kompetensiyaning ixtiyoriy sifat emasligini, balki bitiruvchining malaka modeliga kiruvchi zarur natijalardan biri ekanini ko'rsatadi.

Ayniqsa, mehnat bozorining tez o'zgarishi sharoitida kasbiy muvaffaqiyatni tayyor algoritimni takrorlash emas, balki yangilikka moslashish va yangilik yaratish qobiliyati belgilab bormoqda.

XULOSA VA MUNOZARA

Talabalarining innovatsion-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy oliy ta'limning ustuvor ilmiy-pedagogik vazifalaridan biridir. Mazkur kompetensiya yangilikka tayyorlik, muammoni yangicha qo'yish, kreativ yechim ishlab chiqish, uni asoslash, amaliyotga tatbiq etish va natijani reflektiv baholashni o'zida mujassamlashtirgan integral sifat sifatida namoyon bo'ladi.

Uning mazmuni kognitiv, operatsion, motivatsion, kommunikativ va reflektiv komponentlar birligida shakllanadi. Shu jihatdan u talabning faqat ijodiy salohiyatini emas, balki kasbiy yetuklikka olib boruvchi kompleks tayyorgarligini ham ifodalaydi.

Oliy ta'limdagi malaka talablari tahlili innovatsion-ijodiy kompetensiya bitiruvchi modelining periferik emas, markaziy ko'rsatkichlaridan biri ekanini ko'rsatadi. Zamonaviy mutaxassisdan analitik fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, axborot bilan ishlash, jamoaviy hamkorlik, ilmiy asoslangan tashabbus va kasbiy moslashuvchanlik talab etiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi. Ta'lim to'g'risida: O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi: PF-5847-son Farmon, 2019-yil 8-oktabr.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. 2003. № 5.
4. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. 2003. № 2. С. 58–64.
5. Азизхўжаева Н. Н. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat: o‘quv qo‘llanma. Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006. 160 b.